

точки зрения разработки, но неэффективным с точки зрения внедрения. Такое решение имеет отрицательные последствия для производства и может принести предприятию определенный вред, третий, когда решение является некачественным с точки зрения разработки, но эффективным с точки зрения внедрения. Такое решение положительно влияет на производство, но подобная ситуация встречается не так часто, четвертый вариант, когда решение является и неэффективным, и некачественным. Это самый плохой вариант и реализация таких решений может привести к большому вреду предприятию. Следует разрабатывать не только качественные, но и эффективные решения. Эти два признака – качество и эффективность должны быть основными критериями оценки рациональности принятых решений.

Итак, использование предложенных методов принятия управленческих решений характеризуется: 1) высокой оперативностью; 2) разнообразием направлений деятельности; 3) инновационностью наиболее перспективных направлений; 4) коммерческим риском; 5) низкой степенью регламентации и методического обеспечения, высоким уровнем самостоятельности. Эти особенности повышают значимость подходов к проблемам принятия управленческих решений.

Получено 04.11.2002

УДК 336.71

І.М.ВЯДРОВА, канд. екон. наук

ХФ УАВС НБУ, м.Харків

ОСОБЛИВОСТІ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАСТОСУВАННЯ ДО КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ ЗАХОДІВ ВПЛИВУ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ І ЕКОНОМІЧНИХ НОРМАТИВІВ

Розглядаються особливості застосування до комерційних банків заходів попереднього реагування або примусового впливу за порушення банківського законодавства та нормативно-правових актів НБУ. Пропонується вибір адекватних заходів впливу з урахуванням характеру допущених банком порушень і причин, що зумовили їх виникнення.

Основною метою застосування заходів впливу до комерційних банків за порушення законодавства та нормативно-правових актів Національного банку України повинно бути забезпечення ліквідності, платоспроможності, стабільності банківської системи та захист інтересів вкладників і кредиторів банку.

Правовою підставою використання заходів впливу є закони України “Про Національний банк України”, “Про банки і банківську діяльність”, “Про господарські товариства”, а також “Положення про застосування Національним банком України до банків та інших фінан-

сово-кредитних установ заходів впливу за порушення банківського законодавства”, затверджене постановою Правління Національного банку України 26.05.2000 р. №215.

У світовій практиці з метою запобігання негативним наслідкам реорганізації та реструктуризації комерційних банків менеджери використовують цілу низку заходів, серед яких головними є:

- 1) зміна керівництва або принципів формування керівних органів банку;
- 2) чергова емісія акцій з додатковими правами акціонерів (пільгові ціни, спеціальні умови розміщення);
- 3) реструктуризація активів і пасивів;
- 4) збільшення або зменшення кількості акціонерів;
- 5) викуп акцій у своїх акціонерів з премією;
- 6) адміністративні заходи та юридичні процедури [1-3].

Виконуючи свої контрольні функції, Національний банк через структурні підрозділи центрального апарату та територіальні управління може застосовувати до банків згідно з покладеними на них функціями заходи попереднього реагування або заходи примусового впливу. До заходів впливу попереднього реагування слід віднести: письмове попередження, лист із зобов'язаннями, програму фінансового оздоровлення. Примусовими заходами впливу, на нашу думку, можуть бути припинення чи обмеження дії ліцензії на здійснення окремих банківських операцій на строк до одного року або відкликання ліцензії на здійснення всіх банківських операцій; відсторонення керівництва від управління банком; призначення тимчасової адміністрації; накладання штрафів на банки та керівників, а також ліквідація або реорганізація банків.

З метою запровадження щоденного контролю за діяльністю банків і виконанням ними вимог Національного банку щодо усунення допущених порушень як додатковий захід може також встановлюватися особливий режим контролю за їх діяльністю.

Вибір адекватних заходів впливу, що застосовуються до банків відповідно до банківського законодавства, необхідно здійснювати з урахуванням характеру допущених банком порушень і причин, що зумовили їх виникнення, а також загального фінансового стану банку та рівня достатності капіталу [4].

Заходи впливу застосовуються Національним банком на підставі результатів перевірок діяльності банків, виконаних відповідними підрозділами системи банківського нагляду або структурними підрозділами Національного банку, результатів аналізу дотримання банками

пруденційних норм і результатів перевірок діяльності банків аудиторськими організаціями.

Виятково важливе значення для організації практичної роботи з метою забезпечення реальної капіталізації банків має запровадження нової їх класифікації за рівнем достатності капіталу: добре капіталізовані, достатньо капіталізовані, недокапіталізовані, значно недокапіталізовані та критично недокапіталізовані.

Залежно від рівня достатності капіталу можна рекомендувати для окремих категорій банків такі стратегії поведінки:

1. Достатньо капіталізованим банкам викуп власних акцій (часток учасників у статутному капіталі) здійснювати тільки в тому разі, якщо це не призведе до порушення банком нормативів платоспроможності (Н3) і достатності капіталу (Н4).
2. Банк, що не дотримується вимог Національного банку щодо розміру нормативу капіталу банку (Н1), має внести на розгляд правління та ради банку заходи щодо перспектив розвитку його капітальної бази (програму капіталізації) або питання щодо його реорганізації шляхом приєднання чи злиття.
3. Недокапіталізованим банкам припинити в будь-якій формі виплату дивідендів, крім виплати дивідендів у вигляді власних акцій, і викуп власних акцій (часток учасників у статутному капіталі), а також внести на розгляд правління та ради банку перелік заходів фінансового оздоровлення банку — програму фінансового оздоровлення.

Крім того, недокапіталізованим банкам можна рекомендувати встановити обмеження щодо: збільшення загальних активів (порівняно з відповідним періодом минулого року); припинення активних операцій з акціонерами та інсайдерами банку; вкладання коштів у статутні фонди інших юридичних осіб; надання бланкових і пільгових кредитів; нарахування і сплати відсотків за кредитами, наданими філіями одного банку тощо.

4. Значно недокапіталізованим банкам доцільно рекомендувати припинити: виплату дивідендів у будь-якій формі, крім виплати дивідендів у вигляді власних акцій, і викуп власних акцій; відкриття нових депозитних рахунків фізичним особам і поповнення діючих; проведення подальшої емісії цінних паперів (крім випуску власних акцій) та розширення кола фізичних і юридичних осіб — клієнтів банку з обслуговування їх операцій на ринку цінних паперів, збільшення обсягу цих операцій, у тому числі пов'язаних з веденням рахунків депозитарного обліку.

5. Критично недокапіталізованим банкам, окрім зазначених вище заходів, треба також припинити виплату відсотків за субординованим боргом.
6. Якщо банк значно недокапіталізований або критично недокапіталізований, то його керівництву необхідно внести на розгляд загальних зборів акціонерів (учасників) питання щодо санації банку його акціонерами або інвесторами.

Залежно від серйозності та характеру проблем у діяльності банків Національний банк може застосувати письмове попередження як вимогу:

- усунути конкретні порушення чи недоліки в діяльності банку, що полягають у погіршенні якості активів, їх доходності та рентабельності, негативних тенденціях надходжень, достатності капіталу, ліквідності, якості менеджменту тощо, які безпосередньо не вплинули на його фінансовий стан, але в майбутньому можуть призвести до його погіршення, втрати платоспроможності та загрози інтересам вкладників і кредиторів банку;
- прийняти на себе зобов'язання усунути виявлені порушення із зазначенням конкретних заходів і строків їх виконання, які банк має оформити у вигляді листа із зобов'язаннями;
- усунути конкретні порушення чи недоліки, не пов'язані з рівнем достатності капіталу, що призвели до отримання банком за результатами інспектування загальної рейтингової оцінки «3» за системою CAMEL;
- розробити заходи щодо фінансового оздоровлення банку і усунути порушення банком економічних нормативів.

У письмовому попередженні Національний банк висловлює банку своє занепокоєння станом його справ, вказує на допущені порушення і визначає конкретні заходи, яких йому треба вжити з метою уникнення ризикової банківської практики, порушень пруденційних норм банківської діяльності, а також встановлює строки їх усунення.

Якщо банк порушує норматив миттєвої ліквідності і його значення знаходиться в межах 10-15%, то Національний банк може надсилати банку письмове попередження з вимогою надати прогностичні розрахунки джерел надходжень та використання коштів на наступні три місяці, розробити заходи підвищення ліквідності до нормативного рівня. До часу підвищення показника миттєвої ліквідності до нормативного рівня ця інформація оновлюється банком щомісяця і подається до територіального управління Національного банку.

У тому випадку, коли письмове попередження складається на підставі матеріалів інспектування, то воно надсилається до банку разом із

звітом про інспектування. Письмове попередження також може надсилатися банку під час інспектування, якщо територіальне управління або відповідний самостійний підрозділ банківського нагляду Національного банку виявить факти, що вимагають невідкладного застосування такого заходу.

Контроль за виконанням банком вимог, що містяться у письмовому попередженні, здійснює відповідне територіальне управління Національного банку, яке в разі невиконання визначених вимог щодо усунення порушень у встановлені строки повинно подати до відповідного структурного підрозділу банківського нагляду Національного банку пропозиції щодо подальшої діяльності банку [5].

Лист із зобов'язаннями, на наш погляд, доцільно застосовувати до добре капіталізованих і достатньо капіталізованих банків, які допустили порушення, що впливають на їх фінансовий стан, а також якщо керівництво цих банків спроможне вжити необхідних заходів для усунення допущених порушень, проблеми банків усвідомлюються правлінням та радою банку і вони мають прийнятний план заходів для вирішення виявлених проблем. Цей захід можна також застосовувати, якщо є проблеми в діяльності банку, не пов'язані з рівнем достатності капіталу, що призвели до отримання банком загальної рейтингової оцінки «3» за системою CAMEL.

Лист із зобов'язаннями необхідно розглядати як добровільне письмове визнання банком його недоліків у роботі та допущених порушень. Він має містити перелік обґрунтованих заходів, які банк зобов'язується вжити для усунення порушень, із зазначенням строків їх виконання. При цьому слід зауважити, що строки виконання листа із зобов'язаннями встановлюються індивідуально з урахуванням характеру проблем та допущених порушень, а також оцінки відповідного підрозділу банківського нагляду щодо реального терміну, необхідного для виконання банком своїх зобов'язань без загрози погіршення його фінансового стану.

Лист із зобов'язаннями має бути схвалений правлінням та радою банку, підписаний головами правління та ради і містити такі заходи:

- складання та виконання бізнес-плану або програми розвитку капітальної бази банку;
- розробка і запровадження положень і механізму щодо поліпшення практики кредитування;
- зобов'язання щодо проведення зовнішнього аудиту фінансового стану банку;
- прийняття рішень про тимчасове обмеження на збільшення активів банку, розміру позик, що надаються дочірнім компаніям чи інсай-

дерам банку, розміру відсотків, які банк може виплачувати за делозитами, що залучаються;

- тимчасове припинення виплати дивідендів;
- прийняття рішення про обмеження розміру суми, яку банк може виплачувати своїм працівникам у формі заробітної плати та премій;
- реорганізація банку.

Банк, який не дотримується нормативу капіталу банку (Н1), протягом п'яти робочих днів після дати порушення повинен подати до відповідного територіального управління Національного банку лист із зобов'язаннями, в якому мають міститися заходи щодо перспектив розвитку капітальної бази банку із зазначенням строків усунення порушень цього нормативу (програма капіталізації). У програмі капіталізації має передбачатися збільшення капіталу до нормативного значення у строк до шести місяців з часу прийняття програми. Якщо банком передбачається емісія та продаж додаткових акцій, у програмі капіталізації має міститися інформація про розмір збільшення статутного капіталу в результаті додаткової підписки на акції; номінальну вартість акцій додаткової емісії та їх кількість; суму передбачуваної виручки від їх продажу; 20 найбільших акціонерів (учасників) банку, які підписалися на акції, і дату завершення емісії.

Програму капіталізації зобов'язані також розробити і подати до Національного банку всі банки, які не виконують ліцензійних вимог щодо розміру капіталу на здійснення окремих банківських операцій, в тому числі операцій з валютними цінностями.

Територіальне управління або відповідний підрозділ банківського нагляду в строк до 15 днів повинен розглянути поданий банком лист із зобов'язаннями щодо доцільності, повноти та ефективності вжитих банком заходів з усунення порушень і погодити його або розглянути питання про застосування інших заходів впливу. Про прийняте рішення Національний банк має сповіщати комерційний банк письмово.

Контроль за виконанням листа із зобов'язаннями здійснюється відповідним територіальним управлінням і структурними підрозділами центрального апарату Національного банку шляхом аналізу звітів банку, проведення спільних нарад, перевірок тощо.

Протягом періоду дії листа із зобов'язаннями, за умови покращання показників діяльності та поетапного виконання заходів, зазначених у цьому листі, за порушення, що мають бути виправлені відповідно до листа із зобов'язаннями, примусові заходи впливу не застосовуються.

У разі невиконання банком вимог щодо усунення порушень у встановлені строки відповідне територіальне управління Національно-

го банку повинно подати до останнього пропозиції щодо подальшої діяльності банку і про застосування адекватних заходів впливу з метою забезпечення стабільної роботи банку.

У разі невиконання банком прийнятих зобов'язань або погіршення показників його діяльності, допущення інших порушень, не зазначених у листі із зобов'язаннями, Національний банк може застосовувати інші заходи впливу, адекватні допущеним порушенням. Серед таких заходів, на наш погляд, можуть бути запровадження особливого режиму контролю, припинення, обмеження чи позбавлення ліцензії на здійснення банківських операцій, накладення штрафів на банки та керівництво, відсторонення керівництва, призначення тимчасової адміністрації та інші, включаючи ліквідацію банків.

1. Бор М.З., Пятенко В.В. Менеджмент банков: организация, стратегия, планирование. – М.: ИКС «ДИС», 1997. – 288 с.

2. Гегенхаммер Г. Управление банками, що знаходяться в скрутному фінансовому становищі: – К.: Barents group LLC, 1999. – 8 с.

3. Ричард Бревли, Стюарт Майерс. Принципы корпоративных финансов. пер с англ. – М.: ЗНО «Олимп-Бизнес», 1997. – 120 с.

4. Ларионова И.В. Реорганизация коммерческих банков. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 368 с.

5. Кротюк В.Л. Національний банк – центр банківської системи України. – К.: ІнЮРС, 2000. – 248 с.

Отримано 28.10.2002

УДК 338 (1-87)

К.С.ГУРСТИЕВ

Харьковский государственный экономический университет

ОПЫТ РЕАЛИЗАЦИИ ПРОЦЕССОВ РЕСТРУКТУРИЗАЦИИ В ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ

Рассматриваются процессы приватизации и реструктуризации предприятий в странах Восточной Европы. Выявлены наиболее эффективные элементы процесса реструктуризации предприятия, которые рекомендуется применять в Украине.

Анализируя зарубежный опыт реструктуризации предприятий, важно учитывать общие экономические условия ее проведения, выделяя два направления – реструктуризацию предприятий в условиях благоприятного экономического развития и реструктуризацию в кризисных условиях. Первое направление в настоящее время характерно для экономически развитых стран, где реструктуризация стала новым концептуальным подходом в управлении предприятиями и ее необходимость не зависит от текущих успехов компании, более того, наиболее активными в этом процессе являются успешно функционирующие